

Віконський Василь Васильович
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
Львівський університет бізнесу та права
<https://orcid.org/0000-0002-0524-0586>

ОСОБЛИВОСТІ ІДЕОЛОГІЧНОЇ ФУНКЦІЇ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

JEL Classification: K 19
SECTION "LAW": Право

Анотація. Метою статті є розкрити особливості ідеологічної функції в правовій системі України, виходячи із її основної мети і завдання. З'ясовано, що головними цілями і завданнями ідеологічної функції у правовій системі України є підтвердження її вирішальної ролі у процесі формування усебічно розвиненої особистості з високим рівнем правової свідомості та правової культури. Досягнення вказаної мети зумовлює актуалізацію соціальної потреби в реалізації цінностей та прав на демократію, рівність усіх перед законом і судом, громадянський обов'язок та законність, особливо в діяльності правоохоронних органів, що є основною метою ідеологічної функції права у суспільній та державній сферах. Тому, враховуючи реалії української правової системи, на сучасному етапі потрібне формування ідеології співпраці і діалогу влади і народу, подолання соціально-правового відчуження, а також відчуження особи від держави і права. Ідеологічне обґрунтування і додатковий правовий захист повинна отримати автономія особи. Усі ці ідеї і цінності повинні не лише проголошуватися і захищатися в ідеологічному плані, але і бути закріплені в чинному українському законодавстві завдяки ідеологічній функції права.

Ключові слова: ідеологічна функція права, правова система, функції права, трансформація функцій права, правова ідеологія, правова культура, правовий менталітет, правотворчість, правозастосування, правове регулювання.

Annotation. The social and legal experience of Ukrainian history convincingly confirms one of the main ideological guidelines: without a holistic, self-sufficient and purposeful ideology of state formation, built on spiritual and national priorities, our country is doomed to be an appendage of other states' policies. Only the awareness of our own national priorities and their implementation can ensure our state a dignified and full existence in the world community, turning it from an object into a full-fledged subject of international relations.

The purpose of the article is to reveal the features of the ideological function in the legal system of Ukraine, based on its main purpose and objectives. It was found that the main goals and objectives of the ideological function in the legal system of Ukraine is to confirm its crucial role in the formation of a comprehensively developed personality with a high level of legal awareness and legal culture. Achieving this goal leads to the actualization of the social need for the realization of values and rights to democracy, equality before the law and the courts, civic duty and legality, especially in law enforcement, which is the main goal of the ideological function of law in public and state spheres. Therefore, given the realities of the Ukrainian legal system, at the present stage it is necessary to form an ideology of cooperation and dialogue between government and people, overcoming socio-legal alienation, as well as the alienation of the individual from the state and law. Ideological justification and additional legal protection

should be given to the autonomy of the person. All these ideas and values must not only be proclaimed and defended ideologically, but also be enshrined in current Ukrainian legislation through the ideological functions of law.

Keywords: ideological function of law, legal system, functions of law, transformation of functions of law, legal ideology, legal culture, legal mentality, lawmaking, law enforcement, legal regulation.

Вступ

Суспільний та правовий досвід української історії переконливо підтверджує одну з головних ідеологічних настанов: без цілісної, самодостатньої та цілеспрямованої ідеології державотворення, побудованої на духовних і національних пріоритетах, наша країна приречена бути додатком політики інших держав. Тільки усвідомлення власних національних пріоритетів і втілення їх у життя може забезпечити нашій державі гідне й повноцінне існування в світовому співтоваристві, перетворивши її з об'єкта на повноправний суб'єкт міжнародних відносин.

Сучасні українські реалії диктують необхідність не лише детальніше досліджувати ідеологічну функцію права, але і створити чіткий механізм її практичного здійснення та ефективної імплементації. Деїдеологізація суспільного і державного життя і проголошення ідеологічного плюралізму зовсім не означають відмови від ідеології, як ціннісного компонента правової регламентації і державної політики. Специфічною рисою ідеологічної функції в порівнянні з іншими функціями права є те, що головним об'єктом її дії є не суспільні відносини, а свідомість людей, їх світогляд, культура, потреби й інтереси.

Слід зазначити, що окремі аспекти дослідження у цьому напрямі виступали предметом наукових досліджень різних учених [1-29]: вітчизняних (Т. Андрусак, М. Бірюков, Є. Бурлай, Н. Волковицька, С. Гусарев, Ю. Дмитрієнко, Ю. Калиновський, Р. Калюжний, В. Ковальський, М. Костицький, А. Луцький, М. Мірошніченко, О. Наливайко, М. Недюха, М. Ониськів, П. Рабинович, Г. Савчин, І. Ситар, Г. Ситник, О. Скакун, О. Скрипнюк, Є. Слюсаренко, С. Сливка, Л. Сопільник, Р. Сопільник, Р. Скриньковський, Т. Тарахонич, В. Тацій, Н. Ткачова, В. Толстенко, С. Третяк, Л. Удовика, М. Хаустова, В. Шаповал, Ю. Шемшученко, І. Яковюк та ін.) і зарубіжних (У. Бек, Р. Беламі, Е. Бредлі, М. Дженнс, Р. Ієрінг, Р. Кей, Б. Колір-Кох, Т. Парсонс, Ч. Томасчат, М. Яхтенфукс та ін.).

Водночас не докінця вивченими залишаються науково-теоретичні підходи, що стосуються особливостей ідеологічної функції в правовій системі України, виходячи із її основної мети і завдання.

Мета статті

Метою статті є розкрити особливості ідеологічної функції в правовій системі України, виходячи із її основної мети і завдання.

Результати дослідження

Проблема цілей ідеологічної функції права є складовою частиною проблеми кореляції функцій права і цілей права як соціального і духовного регулятора. Цілі ідеологічної функції права зумовлюють шляхи її розвитку і реалізації і самі у свою чергу зумовлюються спільними напрямками розвитку держави і правової системи. Мета і завдання ідеологічної функції права пов'язані з нормативним закріпленням, пропагандою і захистом тих або інших цінностей, які стають частиною суспільної свідомості і виражаються у відповідних соціальних зв'язках.

Неправильна постановка завдань, які законодавець планує вирішити у контексті суспільної імплементації ідеологічної функції, або їх неправильне тлумачення призводить до неповноцінності ідеологічного впливу права, а вона у свою чергу може призвести до того, що суспільна свідомість починає спотворювати або ігнорувати правові форми, замінюючи їх іншими соціальними регуляторами. Причому це може супроводжуватися видимістю дотримання офіційних норм держави, розбіжністю суцього і належного, тобто по суті штучним юридичним дуалізмом. Усе це увиразнює необхідність чіткого визначення і закріплення цілей правової ідеології і відповідно критеріїв вдосконалення ідеологічної функції права.

Як відзначають Т. Радько і В. Толстик, впорядкованість суспільних відносин, їх системність і динамізм є необхідними умовами функціонування і розвитку суспільства. Тому соціальне призначення права полягає у врегулюванні, впорядкуванні суспільних відносин, наданні їм належної стабільності, єдності й актуальності в контексті суспільної імплементації, інакше кажучи, створенні необхідних правових умов для нормального і прогресивного розвитку суспільства, торжества свободи, автономії й індивідуальності людини [1, с. 26-27].

З нашої точки зору, найбільш важливою і загальною метою ідеологічної функції права є формування усебічно розвиненої особи. Усі інші цілі по відношенню до цієї мети виступають як засоби, шляхи її реалізації. І в цьому контексті необхідно назвати передусім соціально позитивну самореалізацію людської особистості. У літературі в цьому плані справедливо відзначається, що вдосконалення людини пов'язане з її органічною і повною самореалізацією в соціально цінних формах [2, с. 60].

Така соціально позитивна самореалізація невід'ємна від формування за допомогою права і правової ідеології самої особи – творчої, соціально відповідальної, наділеної високими особовими і професійними якостями, високою загальною і правовою культурою.

У сучасній українській правовій системі, особливо після того, як суспільство пережило великі соціально-політичні й ідеологічні потрясіння (Помаранчеву революцію та Революцію Гідності), належний ступінь актуалізації та підвищення суспільного запиту отримали такі принципи, як демократизм, рівність усіх перед законом і судом, справедливість, гуманізм, соціальна свобода, громадянський обов'язок, законність. Роз'яснення вказаних принципів і впровадження їх в суспільну правосвідомість і громадське життя потрібне для успішного здійснення ідеологічної функції права і тому виступає одним із найважливіших її завдань.

Звідси випливає, що конструювання ідеологем здійснюється на основі аксіологічно наповнених суджень та умовиводів. При цьому особливо активно використовуються різного роду міфи, що значною мірою шкодить історичному процесу. Тому, на наш погляд, більш слушною є позиція, за якою ідеологія має ґрунтуватися на основі конструктивних суспільно-політичних і соціально-культурних схем, принципів, ідей.

Фокусуючись на розгляді мети і завдань ідеологічної функції у правовій системі сучасної України, перш за все треба вточнити, що пострадянське суспільство на сучасному етапі свого розвитку орієнтується на особу, що має не лише високорозвинену політичну, моральну і правову свідомість, але і вкрай розвинені ділові якості, високу організованість і активність, почуття соціальної відповідальності. Слід погодитися з тим, що ціннісне наповнення права, зверненого до особи, припускає розуміння цього феномену як цивілізаційного регулятора, взаємовигідного, універсального посередника між інтересами і потребами особи і різноманітною діяльністю держави [3, с. 27].

У рамках загальної стратегії впливу на особу в сучасних умовах потрібне формування «культури захисту суб'єктивних прав». Якою б хорошою і ефективною не була правова система держави, вона втрачає всяку ефективність і орієнтири, якщо людина сама, за своєю ініціативою, не стане домагатися здійснення своїх суб'єктивних прав саме боротьбою за них, використовуючи усі можливі правові механізми.

У зв'язку з цим необхідно, щоб ідеологічна функція права спонукала громадян правильно, активно і цивілізовано, у рамках чинного законодавства, боротися за свої права. Іншими словами, необхідно цілеспрямовано ідеологічно формувати «культуру захисту суб'єктивних прав». У країні ще не сформувався ефективний механізм захисту прав особи, унаслідок чого громадяни не можуть учинити помітного опору несправедливим діям чиновників, тому ситуація, коли правова індиферентність і відчуженість стають невід'ємними рисами способу життя особи, є цілком зрозумілою і закономірною.

Іншою важливою метою ідеологічної функції права і одночасно важливим критерієм її прогресивного розвитку, вдосконалення є точне і повне відображення в ній найбільш значимих соціальних інтересів. При цьому необхідно не лише відобразити в правовій ідеології і законодавстві інтереси різних соціальних груп, але і максимально гармонізувати їх як щодо один одного, так і щодо потреб розвитку суспільства в цілому.

Потреби й інтереси, втілюючись в соціальній нормі або групі норм, забезпечують цій нормі її реалізацію, долаючи протидію різних чинників, у тому числі й інших інтересів. Завдяки цьому дії людини з реалізації норм набувають сильнішої психічної і соціальної мотивації. За кожною правовою нормою стоять впорядковані потреби й інтереси, вони, окрім іншого, надають актам реалізації норми відповідної спрямованості.

Як слушно зазначає Г. Мальцев, в суспільній історії є немало прикладів того, що хтось роз'яснює, розплющує очі окремим людям, соціальним групам на їх власні інтереси. Тому практика соціального регулювання складається під дією добре, середньо, погано усвідомлених інтересів, сильної, середньої і слабкої зацікавленості людей в результатах своєї діяльності [4, с. 270].

Відповідно, правова ідеологія з часом має постати своєрідним світоглядом кожного громадянина, що спроможний сформулювати й утвердити законслухняність як індивідуальну, колективну (групову чи корпоративну) та національну рису, утвердити індивідуальну та колективну правосвідомість як єдину, уніфіковану, стандартизовану, тобто як таку, що не протистоїть одна одній. У своєму модельному вимірі така ідеологія може розглядатися як загальнонаціональна і ліберальна водночас, тобто така, що орієнтується на ринкові цінності, самодостатню особистість та європейські стандарти життя, тобто, утверджує тотожність народовладдя і демократії як своєрідну властивість соціального розвитку [5, с. 13].

По-перше ця ознака має постати вирішальною в частині утвердження України як демократичної країни. По-друге, право має бути спрямоване на врегулювання не суспільних, а соціальних відносин. Адже принципова відмінність полягає в тому, що суспільні відносини формуються на пріоритеті економічної сфери як безумовно визначальної, тоді як соціальні відносини передбачають рівність основних сфер життєдіяльності при безумовному пріоритеті прав і свобод людини та громадянина [6].

Не менш важливе завдання, що покладається на ідеологічну функцію у процесі формування правової ідеології, полягає в її здатності до нормативно-правового, а значить і соціально-політичного, інноваційно-технологічного конструювання вітчизняного та європейського простору відповідно до національних інтересів, а відповідно й формування позитивного іміджу України як держави.

В такому розумінні, що є її ключовим завданням, правова ідеологія спроможна дії влади, держави загалом, доповнити соціально-інноваційним потенціалом, що дозволяє запустити самоорганізаційні процеси в діях держави і суспільства, постати своєрідним бар'єром на шляху некритичного перенесення західних правових стандартів на вітчизняне тло, налагодити процес законотворчості в його відповідності соціальним реаліям, щодо по-інноваційному орієнтованих національних перспектив розвитку, чим послугувати процесу формування внутрішньо несуперечливого правового поля, подолання його колізій та суперечностей, становлення його як системного, принаймні в контексті наближення до стандартів інформаційного суспільства [7, с. 89].

При цьому ідеологічна функція права, виконуючи свої головні завдання, не має втрачати свого нормативного статусу, що з одного боку, забезпечує її від декларативності, а з іншого – актуалізує її як засіб корекції законодавства на відповідність правовим інтересам різних суб'єктів діяльності, децентралізації влади, розробки та забезпечення ефективного функціонування єдиного механізму врахування й інтеграції загальнонаціональних, регіональних і місцевих інтересів, самоорганізаційних засад в єдиному правовому просторі тощо.

Функціональне призначення правової ідеології, в контексті реалізації її мети, вбачається у цілеорієнтуванні, адаптації та інтеграції, забезпеченні регулятивного впливу, формуванні масової та індивідуальної свідомості на засадах конституційно визначених норм права. Правова ідеологія, як теоретична основа і структурний елемент правової політики держави, здійснює систематизуючий вплив на формування правосвідомості суб'єктів права, змісту їхньої діяльності, і цим сприяє забезпеченню стабільності соціальних відносин.

Не менш важливе значення правової ідеології полягає в задоволенні потреб суб'єктів юридичної практики як суб'єктів права, до яких, за усталеною дослідницькою класифікацією, належать: органи державної влади та органи місцевого самоврядування; громадські об'єднання; посадові особи держави, органів самоврядування та громадських організацій; фізичні особи (громадяни, іноземці та особи без громадянства) [8, с. 113].

Слід відмежовувати правову ідеологію, що є логічним результатом реалізації ідеологічної функції, від інших елементів правосвідомості, адже правова ідеологія формує у громадян цілісне сприйняття правової дійсності, цілей, способів та завдань правового регулювання суспільних відносин і всієї правової системи країни. Натомість все, що пов'язано з суто психологічним сприйняттям права, є основою такої складової правосвідомості, як психологія права, що містить у собі ірраціональні компоненти [9, с. 26].

Правова ідеологія, на слушну думку М. Недюхи, дозволяє забезпечити цілісність вітчизняного правового простору, його системність шляхом налагодження та забезпечення процесу продукування, виробництва та застосування закону відповідно до особливостей інноваційного розвитку українського суспільства, нормативно-правового регулювання соціальних відносин, забезпечувати єдність закону і соціальної практики (що традиційно покладається на право), а також забезпечити позиціонування України як демократичної країни, правової держави та громадянського суспільства в європейському та світовому співтоваристві народів і держав. Поки що ж діяльність України пов'язується виключно з державою чи органами державної влади, тоді як роль організацій громадянського суспільства, передусім неурядових, підприємницьких структур, фізичних осіб зведена до мінімуму [7, с. 87].

Солідаризуємось із вітчизняними дослідниками у тому сенсі, що реалізація ідеологічної функції права, набуваючи ознак як поточного, так і перспективного виміру, спроможна слугувати своєрідним критеріальним чинником утвердження законності і правопорядку як у стратегічному, цілеорієнтованому сенсі, так і в тактичному – реалізації ухвалених законів, засобом унормування інноваційно орієнтованого соціального простору, що не може не позначатись на статусі права як системи соціальних загальнообов'язкових норм, дотримання і виконання яких забезпечується державою [10, с. 5]. Саме тому правову ідеологію доцільно розглядати як сукупність концептуально обґрунтованих ідей, принципів і положень, стимулів і мотивів, морально-етичних і правових норм, що сприяють зміцненню й утвердженню правомірних засад інноваційно-технологічного забезпечення функціонування держави і суспільства, позиціонування країни в європейському і світовому просторі.

Головним завданням ідеологічної функції права, на наш погляд, є забезпечення функціонування держави як інноваційної соціотворчої структури, що верифікується ефективністю її економічної та владно-розпорядницької діяльності, демократичністю політичного режиму, престижністю (сприйнятливістю) рішень і дій, здатністю до соціальної мобілізації та справедливої винагороди. Відповідно, правова ідеологія, що постає у результаті належної реалізації аналізованої функції права, виходячи із світового досвіду, має позиціонувати державу як сукупність певних визначальних чинників, передусім національних інтересів, соціального розвитку, демократії, соціальної мобільності та справедливої винагороди.

Для реалізації прийнятих норм права створюється спеціальний механізм, а також визначаються державно-правові інститути щодо запровадження норм права в практичну діяльність. Але навіть у тих випадках, коли з якихось причин державні інститути не можуть творити «право», воно не втрачає свою цінність і продовжує діяти. У цьому випадку дію права забезпечує його ідея, дух.

Дослідник С. Сливка зауважив, що існує істотна різниця між духом права та «літерою» закону. Так, літера закону відображає обов'язковий припис поведінки особи, незважаючи на її внутрішню реакцію, а дух закону спрямований на відображення ідей законодавця. Тобто, дух закону є значно складнішим від літери закону, хоча вони одне одного доповнюють. У цілому дух закону виражає історично зумовлену мету літери закону. Всупереч духові права часто виступають відомчі нормативні акти, що спрямовані на суб'єктивне тлумачення закону. У даному випадку дотримуються «літери» закону, а «дух» права змінюють або взагалі ігнорують [11, с. 53, 54]. С. Сливка вважає, що дух людини міститься в її думках, словах, які скеровують її на певні вчинки. У будь-яких випадках спочатку проявляє себе дух, а потім – дія. Також у кожній дії можна більш-менш визначити дух, який часто втілюється у мотивах, меті тощо [12, с. 47]. Отже, людський дух є одним з головних чинників формування суспільної думки та діяльності, а зокрема – ідеології.

Ідеологічна функція імплементуючись у державний механізм стає фундаментальною для держави, базовою основою якої є природне право, що органічно пов'язане з усією цілісністю світо-

вої цивілізації, має велике значення у реалізації прав людини, побудови правової держави. Відбувається підміна цієї функції на культурну функцію, яка полягає у створенні гарантій реалізації культурних прав та свобод людини і громадянина: права на освіту; свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості; права на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; свободу віросповідання та інше [13, с. 22].

Звичайно держава не повинна нав'язувати суспільству диктатуру якоїсь одної ідеології, що спирається на силу влади, яка відображає інтереси певних класів або соціальних угруповань людей. Разом з тим, виходячи з конституційного принципу багатоманітності, ідеологічного плюралізму, слід звернути увагу на те, що нині дуже поширеним є уявлення про так звану деідеологізацію науки, політики, конституцій, взагалі суспільного життя. Державницька позиція має бути спрямована на створення умов по вихованню в свідомості людей, суспільства в цілому ціннісних духовних орієнтирів. Ідеологічна багатоманітність має ґрунтуватися на пріоритетності загальнолюдських ідеалів, втілених у праві. Особлива роль у реалізації ідеологічної функції держави належить юридичній науці, зокрема теорії держави і права – фундаментальній юридичній дисципліні загально-теоретичного характеру і значення не тільки в межах юриспруденції, а й в усій системі наукового пізнання в цілому [14, с. 82-83].

Ідеологічна функція органічно впливає з самої природи теоретичного мислення, кінцевим результатом якого є народження ідей, що мають теоретичне і практичне значення для прогресивного перетворення суспільства, побудови правової держави. Право як і держава являють собою невід'ємний компонент суспільного розвитку, соціального перетворення, необхідний інструмент забезпечення законності, свободи і справедливості і у цьому своєму сенсі вони розвиваються та удосконалюються за аналогічними, об'єктивно існуючими природними загальнолюдськими ідеалами і цінностями [5, с. 14].

Слід також детальніше зупинитися на тому, що правова ідеологія та процес правового регулювання тісно взаємопов'язані. З одного боку, правова ідеологія закладає основу для правового регулювання у вигляді певної теорії чи моделі, що дозволяє визначити пріоритетні методи правового регулювання, зафіксувати його завдання, правові цінності та ідеали, що лежать в основі розвитку суспільних відносин. У цьому контексті можна погодитися з тезою, що правова ідеологія виступає своєрідним теоретичним проектом для процесів правового регулювання. При цьому вона виявляє певні регулятивні властивості й може впливати на розвиток як правосвідомості громадян, так і на конкретні суспільні відносини [15, с. 15]. Вплив правової ідеології на процеси правового регулювання прослідковується не лише на загальноправовому рівні, коли цілеспрямований характер розвитку правових відносин і їх нормативного регулювання вимагає відповідної правової ідеології, а й на рівні конкретних державно-правових реформ, які в процесі своєї реалізації передбачають фундаментальні ідеологічні зміни на рівні правосвідомості громадян у частині їхнього сприйняття права, його основних завдань, функцій, цінностей і державної влади.

Ідеологічна функція належить до соціально-політичних функцій права. Її здійснення правом найочевидніше у випадках його імплементації у процес рішення виховних завдань, пов'язаних не лише зі зміцненням правосвідомості, але й інших форм суспільної ідеології (політичної, морально-етичної). Виділення її в якості самостійної іноді пояснюється в юридичній літературі необхідністю правового регулювання культурно-виховної діяльності держави [16].

На сучасному етапі покликання правової ідеології, серед іншого, полягає в тому, щоб стояти на сторожі державних інтересів, оскільки саме вона володіє тими світоглядними та ціннісно-орієнтаційними властивостями, що дозволяють повною мірою виражати інтереси держави. При цьому, втілена в ідеології політична ідея є одночасно й нормою, спрямовуючою погляди громадян у чітко визначене ціннісно-сміслові русло. Ідеї-норми, або ідеологеми, підкоряють собі офіційне та неофіційне життя, є присутніми в політиці та науці, моралі та праві тощо. Вони являють собою жорсткі нормативні структури, які не допускають у свої внутрішньо смислові та ціннісні межі нічого з того, що могло б вплинути на стійкість і стабільність того соціального порядку, на охороні якого вони стоять [17, с. 125, 126].

Важлива роль у ефективному функціонуванні механізму правового впливу належить психолого-педагогічним засобам, тому що без суб'єктів права юридичний механізм, функціонування якого

безпосередньо пов'язано із свідомою діяльністю, не зможе реалізуватися. Дієвість права, його норм опосередковує природна регулятивність правосвідомості, правової культури. Ось чому надзвичайно важливого значення набуває цілеспрямований педагогічний правовиховний процес, у якому виявляється психолого-педагогічне мистецтво правознавців. Оскільки психолого-педагогічні умови забезпечують ефективність формування правосвідомості, правової культури, а відтак і ефективність правового регулювання, уявляється доцільним категорію «механізм правового впливу» розглядати у широкому розумінні тому що його зміст не обмежується тільки механізмом правового регулювання. У зв'язку з тим, що правовий вплив здійснюється не тільки юридичними засобами, перед вченими постає завдання подальшого дослідження цього правового явища. Таким чином, механізм правового впливу доцільно розглядати як комплексну категорію, яка охоплює не тільки механізм правового регулювання, тобто юридичні засоби впливу на суспільні відносини (юридичні норми, правовідносини, акти тлумачення і застосування правових норм та ін.), а й такі важливі його складові як правосвідомість, правову культуру, правові принципи, правомистецький процес [18, с. 60-61]

Право як і держава є невід'ємним компонентом суспільного розвитку, соціального перетворення, необхідним інструментом забезпечення законності, свободи й справедливості, і у цьому своєму сенсі вони розвиваються та вдосконалюються за аналогічними, об'єктивно існуючими природними загальнолюдськими ідеалами й цінностями. Безпосереднє їх втілення відбувається завдяки відповідним функціям держави та механізму державного впливу на широке коло суспільних відносин, свідомість і поведінку людей за допомогою ідеологічного ціннісно-орієнтаційного правового чинника щодо дотримання принципів права, які ґрунтуються на ідеалах справедливості, свободи, рівності, відповідальності й відображають духовно-гуманістичну сутність, «дух права».

Суттєвим підґрунтям процесу становлення національної правосвідомості є цивілізаційний механізм формування та здійснення різногалузевого процесуального права – форми чинної різноджерельної (різногалузевої) державно-правової свідомості, у результаті праворефлексивного здійснення якої утворюється групова цілісність системи національної правосвідомості, що має культурно-історичну, політичну, господарську й територіальну специфіку. Регулятивно-статична сутність національної правосвідомості реалізується в українській державності, що припускає форми перетворення актів правосвідомості у статичні правові норми. Виділяються такі основні функції національної правосвідомості, як: пізнавальна, емоційно-ціннісна, регулятивна. Національна правосвідомість спрямована на етнічно-регулятивне самовизначення, будується на ментально-етнічному розумінні цілей, ідеалів розвитку, виражається у правовій ідеології, що зміцнює єдність національної правосвідомості – процесуальної першооснови соціально-політичної спільності. У цьому контексті, зазначає Ю.М. Дмитрієнко, досить важливою потребою є виявлення сутнісної (істотної) специфіки ідейно-світоглядної та нормативно-правової інституалізації національної української правосвідомості за дорадянських і пострадянських часів. За радянського часу державно-правова свідомість в Україні формувалася за моделлю національно-територіальної автономії, що сприяло штучному розподілу простору радянської правосвідомості на національні правосвідомості. У результаті оптимальний баланс, побудований на процесах ментального опосередкування процесів формотворень правової свідомості, реалізований не був; донині баланс нормативного співвіднесення етнічної та національної основи української правосвідомості не досягнутий, що виражається в деструктивних тенденціях української правосвідомості: праворефлексивної відцентрованості, конфліктах на національному ґрунті тощо [19]. Корекція та відтворення правосвідомості, в тому числі й національної, є обов'язковим елементом процесу становлення в Україні інститутів правової держави та громадянського суспільства. І це завдання може бути реалізоване насамперед завдяки системі державно-правового регулювання.

Загалом правова ідеологія та процес правового регулювання тісно взаємопов'язані.

Покликання ідеологічної функції права, серед іншого, полягає в тому, щоб стояти на сторожі державних інтересів, оскільки саме вона володіє тими світоглядними та ціннісно-орієнтаційними характеристиками, що дають змогу повною мірою виражати інтереси держави. При цьому закладена в ідеології політична ідея є одночасно й нормою, спрямовуючою погляди громадян у чітко визначене ціннісно-сміслові русло. Ідеї-норми, або ідеологи, підкоряють собі офіційне та

неофіційне життя, присутні в політиці та науці, моралі та праві і т. д. Вони є жорсткими нормативними структурами, які не допускають у свої внутрішні смислові та ціннісні межі нічого з того, що могло б вплинути на стійкість і стабільність того соціального порядку, на охороні якого вони стоять.

У сфері ідеології і через ідеологію знаходять відображення потреби та інтереси соціальних груп, класів, народів, держави, світового співтовариства в цілому. Звичайно, елемент індивідуального, особистісного присутній і в ідеологічному відображенні правової дійсності: та чи інша ідеологічна доктрина створюється і формулюється, як правило, окремими людьми-вченими, філософами, суспільно-політичними діячами, а далі стає надбанням багатьох конкретних людей, які досягають у своїй свідомості системного цілісного відображення держави і права [20, с. 125-126.].

Висновки

Отже, за результатами дослідження праць [1-20] з'ясовано, що головними цілями і завданнями ідеологічної функції у правовій системі України є підтвердження її вирішальної ролі у процесі формування усебічно розвиненої особистості з високим рівнем правової свідомості та правової культури. Досягнення вказаної мети зумовлює актуалізацію соціальної потреби в реалізації цінностей та прав на демократію, рівність усіх перед законом і судом, громадянський обов'язок та законність, особливо в діяльності правоохоронних органів, що є основною метою ідеологічної функції права у суспільній та державній сферах.

На сучасному етапі потрібне формування ідеології співпраці і діалогу влади і народу, подолання соціально-правового відчуження, а також відчуження особи від держави і права. Ідеологічне обґрунтування і додатковий правовий захист повинна отримати автономія особи. Усі ці ідеї і цінності повинні не лише проголошуватися і захищатися в ідеологічному плані, але і бути закріплені в чинному українському законодавстві завдяки ідеологічній функції права.

Список використаних джерел

1. Радько Т. Н., Толстик В. А. *Функции права: Монография. Н. Новгород: Изд-во НВШ МВД РФ, 1995. 106 с.*
2. Семенов В.Е. *Актуальные проблемы теории правосознания, его ценностных ориентиров. Ставрополь : Изд-во Ставроп. гос. ун-та, 2000. 107 с.*
3. Пишдаток В.Е. *Трансформация правосознания и правовых ценностей в условиях становления демократии и гражданского общества в современной России: Автореф. дисс. канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2007. 30с.*
4. Мальцев Г. В. *Социальные основания права. М.: Норма, 2007. 800 с.*
5. Недюха М. П. *Правова ідеологія у контексті парадигми українського державотворення . Трипільська цивілізація. 2012. № 8. С.11-15.*
6. Генсек Венеціанської комісії: *В Україні нехтують правовими нормами, якщо вони є перешкодою для політичних цілей. Дзеркало тижня. 2007. 16 -22 червня. № 23 (652).*
7. Недюха М. *Правова ідеологія українського суспільства: інноваційний потенціал процесу соціальних змін. Політичний менеджмент. № 59. 2013. С.86 -94.*
8. Боброва Н.А. *Конституционный строй и конституционализм в России. Монография; Под ред.: Лучин В.О. М.: Закон и право, ЮНИТИ-ДАНА, 2003. 264 с.*
9. Луцький А.І. *Правова ідеологія в системі правової свідомості. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, Сер.: Юриспруденція. 2014. № 8. С. 25-27.*
10. *Юридична енциклопедія : В 6 т. Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Т. 5. К. : Вид-во „Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана, 2003. 736 с.*
11. Сливка С.С. *Юридична деонтологія: підручник ; [вид. 3-тє, перероб. і доп.]. К.: Атіка, 2006. 296 с.*
12. Сливка С.С. *Природа та надприродне право: у 3-х частинах. Ч. 1: Природне право: історико-філософський погляд. К.: Атіка, 2005. 224 с.*
13. Ткачова Н.А. *Ідеологічна функція держави та її роль у правовому регулюванні суспільних відносин. Держава і право. 2011. Вип. 53. С.21-26.*

14. Віконський В.В. Ідеологічна функція права в сучасній правовій системі України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Випуск 2. Том 4. С. 78- 83.
15. Толстенко В.Л. Проблеми впливу правової ідеології на правове регулювання і розвиток правової системи. *Держава і право: збірн. наук. праць. Юридичні і політичні науки*. Вип. 42. К.: Ін-т держави ім. В.М. Корецького НАН України, 2008. С. 11-19.
16. Реутов В.П. О разграничении функций права и правового регулирования. *Правоведение*. 1974. № 5. С.21-27с.
17. Бачинин В.А. *Философия права и преступления*. Харьков: Фолио, 1999. 607 с.
18. Комаров С.А. *Общая теория государства и права*. / СПб.: Изд-во Юридинститут, 2001. 607 с.
19. Дмитрієнко Ю.М. Національна правосвідомість у структурі етновідносин (за сторінками зарубіжних досліджень). *Держава і право: Зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки*. Вип. 42. К.: Ін-т держави ім. В. М. Корецького НАН України, 2008. С. 21.
20. Бачинин В.А. *Философия права и преступления*. Харьков: Фолио, 1999. 607 с.
21. Yesimov S., Kovaliv M., Skrynkovsky R. *Legal Regimes of Official Information in Ukraine. Path of Science*. 2018. Vol 4, No 4. P. 7001-7012. doi: <http://dx.doi.org/10.22178/pos.33-5>.
22. Сопільник Р. Л. Функція захисту як основний напрямок діяльності учасників судочинства зі сторони захисту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. 8. С. 268-270.
23. Сопільник Р. Л. *Методологія забезпечення права на справедливий суд у світлі європейської інтеграції України: теоретичні та організаційні аспекти: монографія; Приват. ВНЗ "Львів. ун-т бізнесу та права"*. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2017. 459 с. ISBN 978-966-941-093-1.
23. Сопільник Р. Л. *Судовий захист фундаментальних прав людини: євроінтеграційний вектор розвитку: монографія; Приват. ВНЗ "Львів. ун-т бізнесу та права"*. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2016. 406 с. ISBN 978-966-941-074-0.
24. Yesimov S., Sopilnyk R., Kovaliv M., Skrynkovsky R. *Human and Civil Rights Guarantees While Providing Information Security. Path of Science*. 2018. Vol 4, No 5. P. 1008-1016. doi: <http://dx.doi.org/10.22178/pos.34-6>.
25. Сопільник Р. Л., Ковалів М. В., Єсімов С. С., Скриньковський Р. М. *Юридична відповідальність у механізмі забезпечення режиму інформації з обмеженим доступом в Україні: адміністративно-правовий вимір. Право.іа*. 2019. № 2. С. 19–26.
26. Сопільник Р. Л., Єсімов С. С., Ковалів М. В., Скриньковський Р. М. *Застосування електронних доказів у справах про захист честі, гідності та ділової репутації за законодавством України. International Journal of "Supremance of Law"*. 2019. № 2. P. 149–156.
27. Сопільник Л., Сопільник Р. *Ретроспективний аналіз проектів підтримки судової реформи в Україні у рамках євроінтеграційних перетворень. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2019. Вип. 22. С. 67-73.
28. Сопільник Л. І., Сопільник, Р. Л. *Євроінтеграційний вектор розвитку адвокатури України. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2018. Вип. 20. С. 127-130.
29. Сопільник Л. І. *Обґрунтування системи гарантій незалежності прокуратури. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2018. Вип. 18. С. 65-67.